

Regionalny wymiar trzciniecko-łużyckich zmian kulturowych

Jacek Górski

Katedra Dziejów Kultury Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, ul. Kanonicza 25, 31-002 Kraków; Muzeum Archeologiczne w Krakowie, ul. Senacka 3, 31-002 Kraków, jacekgorski1500@gmail.com

Słowa kluczowe: kultury pól popielnicowych, kultura trzciniecka, kultura łużycka, zmiana kulturowa

W początkach II połowy 2. milenium p.n.e. w dorzeczu środkowego Dunaju rozpoczął się niezwykle ważny proces kształtujący na wiele stuleci nową sytuację kulturową w środkowej Europie. Miejsce powszechnego wówczas szkieletowego obrządku pogrzebowego zaczął zajmować zwyczaj palenia ciał zmarłych i wkładania szczątków do glinianych naczyń lub wprost do jam grobowych. Długotrwale użytkowane nekropole określono jako pola popielnicowe. Niewiele wiadomo o czynnikach powodujących zmiany, ale na ogół można spotkać stwierdzenia o duchowym pierwiastku zaistniałych przemian. Objęły one swym zasięgiem znaczne połacie Europy środkowej, zachodniej i fragmentarycznie wschodniej.

Zmiany zaszły też na ziemiach polskich. Miejscowe pola popielnicowe, określane jako kultura łużycka, powstały w łonie lokalnej odmiany kultury mogiłowej, w XIV stuleciu (faza C epoki brązu). W dalszej kolejności transformacjami zostały objęte tereny zajęte przez społeczności kultury trzcinieckiej. Teza o ukształtowaniu się wschodniego odłamu kultury łużyckiej w wyniku ewolucyjnych zmian jakie zaszły w środowisku kultury trzcinieckiej, liczy ponad 90 lat. Konrad Jażdżewski zaproponował koncepcję fazy przejściowej, nazwanej z czasem „łódzką”, w formie najbardziej dojrzałej i rozbudowanej przedstawił Aleksander Gardawski. Mimo, że problematyka fazy przejściowej doczekała się obszernej literatury, propozycja cytowanego wyżej badacza jest jedyną jak dotąd całościową koncepcją zmiany kulturowej.

Studia regionalne wykazały istnienie odmienności w powstawaniu kultury pól popielnicowych na różnych terenach. Celem części pracy jest charakterystyka sytuacji w późnej fazie kultury trzcinieckiej i w początkach kultury łużyckiej oraz wskazanie elementów wspólnych. Narracja będzie prowadzona ze świadomością, że na wielu terenach przyporządkowanie chorologiczne materiałów „na styku” ma jedynie charakter porządkowy. Wydaje się, że efektywne omówienie można przeprowadzić dla następujących regionów: dorzecze Sanu, zachodnia Małopolska, Wyżyna Sandomierska i tereny przyległe, Lubelszczyzna wschodnia, dorzecza górnych i środkowych biegów Nidy i Pilicy, środkowa Polska, Kujawy i północno-wschodnia Wielkopolska oraz Mazowsze i Podlasie. Dla wyżej wymienionych terenów można wykazać nie tylko lokalną specyfikę, ale i różny czas powstania lokalnych odłamów kultury łużyckiej. W przypadku niektórych grup można wykazać, że odmienności mogą wynikać z różnic, które da się dostrzec już w późnej fazie kultury trzcinieckiej.